

111. Gyula, Vár

(Békés megye) Kk, Tő

2001 őszén az Országos Műemlékvédelmi Hivatal megbízásából újabb régészeti kutatásokat végeztünk a gyulai várban. Ez egyrészt a vár földszinti belső tereinek teljes feltárását jelentette – ugyanis az itt tervezett átlag 40 cm-es szintsüllyesztés épp az 1957–1960 között még Parádi Nándor, majd 1992–1995 között általunk kutatóárkokkal meghatározott kultúrrejtegeket semmisítette volna meg –; másrészt az emeleten a boltozati feltöltések vizsgálatát, mivel azok kitermelése ugyancsak szerepelt a helyreállítás műszaki célkitűzései között. Feladatunk volt emellett az elmúlt több, mint tíz évben már többször vizsgált falazatjelenségek átfogó értékelése, ezen jelentős profán épületünk középkori részeinek minél alaposabb – de teljessé csak elméletileg tehető – megismerése érdekében. Végül kutatási programunkban szerepelt még egy, az 1997. évi feltárás során elmaradt feladat is, mégpedig a várépület ÉNy-i homlokzata előtti árnyékszékakna részleges kibontása.

A több mint egy hónapos munka során lényegében sikerült elvégeznünk összesen hét térben a várépítéssel kapcsolatos szintkiegyenlítő agyagfeltöltésre hordott, illetve lerakódott összes réteg módszeres feltárását, alapos vizsgálatát és további négy térben részleges eltávolítását. Ez utóbbiaknál a kutatás mélységét egyrészt a rétegek modern jellege, másrészt az előirányzott szintsüllyesztés mértéke határozta meg, továbbá az a tény, hogy csak jelentős falazatbontással lett volna elvégezhető a maximális feltárás. Két térben nem dolgoztunk, itt ugyanis a jelenlegi funkció (elektromos kapcsolótér) és a feltételezhető korábbi jelentős rétegpusztítás (WC csoport kiépítése) tette lehetetlenné, indokolatlanná a munkát.

Mindezek alapján összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a vár belső tereiben a középkorban közel azonos magasságban volt a járósínt, s ez részben téglapadló, részben kemény, agyagos felület lehetett. Bizonyára a vár 1. középkori építési periódusára lehetett jellemző a téglapadló, később már csak egyszerű megoldást alkalmazhattak. Sok esetben azonban csupán olyan jelentős újabb kori szintsüllyesztést rögzíthettünk, amely tönkretett minden korábbi réteget. A többségükben már a török hódoltság utáni időre tehető különböző kisebb beásásokat, cölöplyukakat és téglapadlókat leszámlálva végül is nem kerültek elő olyan leletek, amelyek hozzásegíthettek volna bennünket a középkori terek pontosabb funkciójának meghatározásához, sőt, ez még a 18–19. század vonatkozásában sem volt mindig lehetséges. Fontos eredmény ugyanakkor egy már korábban meghatározott középkori osztófal, illetve elfalazott ajtajának, kőkeret fészkeinek és kőküszöbének feltárása a várépület ÉK-i sarkát elfoglaló, ismeretlen rendeltetésű 18–19. századi építményen belül. Emellett pontosítani tudtuk a további nyílásokra vonatkozó megfigyeléseinket is.

Az emeleten végzett boltozatkutatókorkor kiderült, hogy a vár 2. és 3. középkori építési periódusában a

boltvallak fölé általában nem törmelékes betöltés, hanem – legalábbis a felső részen – tömör téglafal került, amely talán padlóként is szolgált. Az 1. középkori periódusból ránk maradt három boltozat közül csupán kettőnél találtunk törmelékes feltöltést a bolthátakon, ezek Ny-i részén azonban már nem az építés korából, hanem a török foglalás (1566) utáni időszakból származott. Végül törmelékfeltöltés volt az egyetlen 18. századi csehsüvegboltozat felett is, a vár DNy-i sarokterében.

Az inkább csak ellenőrző jellegű falkutatás nem hozott lényegesen új eredményeket, bár a 2. középkori periódusból származó két, egykor faburkolatos tér vizsgálata tovább pontosíthatta egykori formájukra vonatkozó korábbi megfigyeléseinket. Az árnyékszékakna rétegsora ugyanakkor jelentős hódoltság kori leletanyagot eredményezett.

FELD ISTVÁN – GERELYES IBOLYA

112. Gyula határa

(Békés megye) Ő, Szk, Sza, Á

A Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága 2001. október 3. és 31. között végzett régészeti terepbejárást, ami a 44. sz. főút Gyula és Békéscsaba közötti szakaszának tervezett kiszélesítése miatt vált szükségessé. A két település között, a 125,449 és a 134,470 kilométerszelvények között több mint 9 kilométer hosszúságban jártuk be a nyomvonalat.

Az 59. sz. lelőhely területén bolygatatlan őskori, a 72. sz. lelőhelyen bolygatatlan szarmata, a 425. sz. lelőhely területén bolygatatlan szkíta- és Árpád-kori, a 483. és 503. sz. lelőhelyen őskori, az 511. lelőhelyen őskori és Árpád-kori, az 512. lelőhelyen Árpád-kori telep nyomait regisztráltuk.

Munkatársak: Liska András, Medgyesi Pál régészek, Demcsák Ildikó, Kékegyi Dorottya, Kollárovszky Zsilinszki Éva, Zahoránné Sajti Erzsébet ásatási technikusok.

GYUCHA ATTILA

113. Gyulakeszi, Esterházy-kúria

(Veszprém megye) Kk, Ű

A falu D-i részén, a település határát is képező patak partján fekszik az Esterházy-kúria L-alakú, csak műemlékileg védett épülete.

2001-ben az évekig üresen állt épületet az új tulajdonos fel kívánta újítani. Ezt megelőzően az Országos Műemlékvédelmi Hivatal területi felügyelője előírta az épület falkutatását. A történeti- és falkutatás során bebizonyosodott, hogy az épület első periódusa a földszint DK-i szélső helyisége. Ez elválik az épület többi részétől, és a későbbi periódusok vakolatánál korábbi homlokzati meszelés takarja. Az írott források az 1700-as évek első negyedében ezen a helyen említik a Gyulaffy család „fortalicium” módjára épült romos kúriáját. Felte-